

कथं राजा भविष्यति पितृतिशेषः ॥ इत्येवं राजानं ब्रूहीति लक्ष्मणोऽवोचदित्यर्थः ॥ ३३ ॥ विस्मृता विस्मृतसर्वप्रयोजनेव स्थिता आश्वर्यमन्यमानेव विष्ठिता स्थिता ॥ ३४ ॥
 ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ लक्ष्मणबाहुपालितः लक्ष्मणेन सेव्यमानः ॥ अब्रवीत् उक्तमिति शेषः ॥ निरीक्षते राजस्तवरथं मां च ॥ ३७ ॥ इति रामाभि० रा० ति० अयो० अष्टपं
 चाशः सर्गः ॥ ५८ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ एवमवदन्तान्मुक्त्वा प्रत्यागतिसमयानुभूतस्वदेशपुरवृत्तान्तमाह ॥ ममत्विति ॥ ममाश्वाः मन्त्रियम्याश्वाः न प्रावर्तन्त यथा पूर्ववत्थव
 हनोन्मुखानाभूवन् इत्यर्थः ॥ जात्यश्वस्वभाववर्णनेन स्वभावोक्तिरत्रालंकारः ॥ १ ॥ तदुःखं तद्वियोगदुःखं ॥ २ ॥ बहूनामस्य गंगोत्तरणदिनादिदिनत्रयं यद्यपि भरद्वाजा

सर्वप्रजाभिरामं हिरामं प्रव्राज्य धार्मिकं ॥ सर्वलोकविरोधेन कथं राजा भविष्यति ॥ ३३ ॥ जानकी तु महाराजनिश्वसंतीतपस्विनी ॥
 भूतोपहतचित्तेव विष्ठिता विस्मृता स्थिता ॥ ३४ ॥ अदृष्टपूर्वव्यसनाराजपुत्रीयशस्विनी ॥ तेन दुःखेन रुदती नैव मां किञ्चिदब्रवीत् ॥
 ॥ ३५ ॥ उद्दीक्ष्यमाणा भर्तारं मुखेन परिशुष्यता ॥ मुमोच सहसा बाष्पं प्रयातं मुपवीक्ष्य सा ॥ ३६ ॥ तथैव रामोऽश्रुमुखः कृतांजलिः स्थि
 तो ब्रवीत् लक्ष्मणबाहुपालितः ॥ तथैव सीतारुदतीतपस्विनी निरीक्षते राजरथं तथैव मां ॥ ३७ ॥ इत्यार्षे श्रीरामायणे वाल्मीकीये आदि
 काव्ये अयोध्याकाण्डे अष्टपञ्चाशः सर्गः ॥ ५८ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ ममत्वश्वानिवृत्तस्य न प्रावर्तन्त वर्त्मनि ॥ उष्णमश्रुवि
 मुंचन्तो रामे संप्रस्थिते वनं ॥ १ ॥ उभाभ्यां राजपुत्राभ्यामथ कृत्वा ह मंजलिं ॥ प्रस्थितोरथमास्याय तदुःखमपि धारयन् ॥ २ ॥ गुहेन
 सार्धं तत्रैव स्थितोऽस्मि दिवसान्वहून् ॥ आशयाय दिमां रामः पुनः शब्दापयेदिति ॥ ३ ॥ विषये ते महाराज महाव्यसनकर्षिताः ॥ अपि
 वृक्षाः परिमृष्टानाः सपुष्पां कुरकोरकाः ॥ ४ ॥

श्रमाच्चारप्रतिनिवृत्तिमत्तृतीयदिवस एव समुन्नप्रस्थानं तथापि तद्विनेऽल्पावशिष्टदिनपर्यन्तं स्थित्या बहूनीत्यु
 क्तं ॥ किमर्थं तत्र स्थितिस्तत्राह शब्दापयेदिति ॥ तत्समीपचरद्बहुमनुष्यमुखेनाकारयेदित्यर्थः ॥ ३ ॥ कैकयीनिमित्तं रामविवासनं सर्वक्षोभकरमभूदित्याह ॥ विषये ते इ
 ति ॥ तवदेशे पुष्पमपि न विकसितं अंकुरः शाखासुपल्लवोद्भेदः कोरकाः पुष्पमुकुलानि तैः सहिताः वृक्षाः अत्र सर्वत्र हेत्वशे चोत्प्रेक्षा बोध्या ॥ ४ ॥